

De ondernemende professional

Over ondernemingszin in het werkveld ambulante begeleiding

Integrale opdracht masterclass 1 'signaleren en analyseren'

Erwin Rengers

Master Social Work

Studentnummer: 308811

19 november 2012

SAMENVATTING

Door de veranderingen in de financiering van de door ons geboden hulpverlening als gevolg van de transitie van de functie 'begeleiding' naar de Wmo moeten professionals gaan aansluiten bij een nieuwe situatie. De cliënt is klant geworden, de subsidiegever financier en het 'vraaggestuurde werken' vergt een ondernemende houding van de professional. Dit roept de volgende vraag op: Hoe belangrijk is ondernemingszin voor de nieuwe professional in het kader van aansluiting bij en vormgeving aan begeleiding binnen de Wmo?

Ondernemingszin is een combinatie van zelfsturing en creativiteit (Leavers, 2012). Zelfsturing is daarbij essentieel voor ondernemingszin, want zonder zelfsturing blijf je hulpeloos; aan de kant staan.

Ondernemingszin gaat verder dan zelfsturing. Mensen met ondernemingszin herken je aan hun gedrag, ze ontdekken dingen, zoeken naar oplossingen, zijn zelfstandig, geven niet snel op en sturen zichzelf. Cliënten die door begeleiding hun ondernemingszin ontwikkelen ontdekken dat ze niet langer slachtoffer hoeven te zijn, maar dat ze hun eigen situatie kunnen veranderen. Hiervoor is essentieel dat de begeleidende professional zelf over voldoende ondernemerszin beschikt om de cliënt in zijn ontwikkeling te kunnen ondersteunen.

Ashoka, een internationale organisatie voor social entrepreneurship, ziet de ondernemende professional of social entrepreneur zoals zij dat noemen, als een professional die innovatieve ideeën ontwikkelt voor sociale problemen (Ashoka, 2012). De professional werkt bij het helpen oplossen van problemen, tegelijkertijd ook aan het versterken van het zelfsturend vermogen van de cliënt. Dit is het principe van 'helpen zichzelf te helpen' (Donkers, 2008). Het ontwikkelen van ondernemingszin bij de cliënt is in dit kader een interessante gedachte die perspectief biedt voor de toekomst. Zeker als we dit gestalte kunnen geven binnen het kader van social entrepreneurship.

Met betrekking tot ambulante begeleiding is het interessant om meer als social entrepreneur te gaan werken. Een social entrepreneur heeft gedegen kennis van de doelgroep die hij probeert te bereiken en van de markt waarin hij opereert. Een strategie die is gebaseerd op social entrepreneurship kan resulteren in een nieuwe benadering van de functie begeleiding die effectiever en innovatiever zal zijn.

Trefwoorden

Ambulante begeleiding, Wmo, ondernemingszin, social entrepreneurship, maatschappelijk verantwoord ondernemen, nieuwe professional, transitie begeleiding.

VOORWOORD

Hierbij presenteer ik mijn artikel 'De ondernemende professional'. Het artikel is geschreven in het kader van de Master Social Work aan de Hanzehogeschool in Groningen. Bij de keuze voor het onderwerp ben ik uitgegaan van mijn eigen werksituatie. Ik ben werkzaam bij Jan Arends GGZ, een landelijke organisatie voor ambulante begeleiding en beschermd wonen. Daarnaast heb ik samen met mijn partner één dag in de week een praktijk voor therapie, coaching en counseling aan huis.

Mijn werkzaamheden en taken bij Jan Arends zijn zeer divers. Naast het begeleiden van cliënten ben ik betrokken bij acquisitie, netwerkbeheer, projecten, offertes, intakes en het aanvragen van indicaties. Door het opzetten en organiseren van ambulante begeleiding voor de provincie Friesland ben ik tot de conclusie gekomen dat ondernemingszin en zelfsturing voorwaardelijk is voor succes.

Erwin Rengers

Jan Arends GGZ

erwin.rengers@janarends.nl

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	2
VOORWOORD	3
1. INLEIDING	5
2. OPZET VAN HET ONDERZOEK	5
3. THEORETISCH KADER	6
4. ANALYSE	7
5. DISCUSSIE	8
6. CONCLUSIE	9
NAWOORD.....	11
LITERATUURLIJST.....	12

1. INLEIDING

Op dit moment staan begeleidende professionals voor grote veranderingen in de financiering van de door ons geboden hulpverlening. Door de transitie van de functie 'begeleiding' van de AWBZ naar de Wmo wordt het voor begeleidende professionals een uitdaging om aan te kunnen aansluiten bij de doelstelling van de Wmo namelijk: 'het bevorderen van de sociale participatie en ondersteuning van de kwetsbare burger die het op eigen kracht niet redt'.

Deze transitie komt voort uit de nieuwe visie op sociaal beleid waarbij de overheid minder regelt. De burger is zelf verantwoordelijk voor het participeren in de samenleving en onderneemt zelf actie als hij daarbij ondersteuning nodig heeft. Momenteel zijn er ca. 180.000 mensen die gebruik maken van begeleiding via de AWBZ (Van Bergen, 2012). Een groot deel van deze mensen is niet in staat zelfstandig actie te ondernemen om te kunnen participeren. Gemeenten moeten voor de begeleiding van deze mensen contracten gaan afsluiten met zorgaanbieders. Gemeenten kunnen deze diensten gaan aanbesteden, maar mogen ook rechtstreeks afspraken met aanbieders gaan maken. Professionals moeten in kunnen spelen op de vragen die de maatschappij hen stelt. De cliënt is klant geworden, de subsidiegever financier en het 'vraaggestuurde werken' vergt een ondernemende houding van de professional. Hij moet zelf zijn positie bepalen in de veranderende omgeving en duidelijke keuzes maken wat betreft zijn klanten en wat hij wenst te bieden.

Vanuit deze insteek volgt de centrale vraagstelling waarvan in dit artikel verslag wordt gedaan namelijk:

Hoe belangrijk is ondernemingszin voor de nieuwe professional in het kader van aansluiting bij en vormgeving aan begeleiding binnen de Wmo?

2. OPZET VAN HET ONDERZOEK

Bij het tot stand komen van dit artikel is literatuuronderzoek gedaan waarbij is gekeken naar de belangrijkste aspecten van de vraagstelling. Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van Donkers, Kunneman, Wolter en de Graaf, Rothfus en een aantal artikelen uit vakbladen en van internet.

Deelvragen die in het onderzoek aan de orde kwamen waren:

- Wat zijn de kenmerken van ondernemingszin?
- Hoe gaat begeleiding binnen de Wmo er uitzien en welke verschillen zijn er met de AWBZ?
- Wat is er in de literatuur bekend over ondernemingszin en de nieuwe professional?

3. THEORETISCH KADER

Om inzicht te krijgen in de aspecten uit de centrale vraagstelling van dit onderzoek zijn een aantal theoretische bronnen onderzocht. Dit onderzoek richt zich op het belang van ondernemingszin voor de begeleidende professional in het kader van de transitie van AWBZ-begeleiding naar de Wmo.

Kenmerken van ondernemingszin

Volgens Laevers is de definitie van ondernemerszin als volgt (Laevers, 2012):

Ondernemingszin is het vermogen om in een bepaalde situatie kansen te zien en initiatieven te bedenken. Door optimale inzet van beschikbare middelen kunnen de nodige acties opgezet worden waardoor de waargenomen kansen gerealiseerd worden. Ondernemen is grenzen verleggen, iets nieuws scheppen, iets duurzaam voortbrengen dat tot de kwaliteit van leven bijdraagt.

Ondernemingszin en zelfsturing

Ondernemingszin is een combinatie van zelfsturing en creativiteit (Laevers, 2012). Zelfsturing is essentieel voor ondernemingszin, want zonder zelfsturing blijf je hulpeloos; aan de kant staan. Iemand die zich zelf kan sturen kan doelen stellen en deze realiseren. Iemand die creatief is kan oplossingen bedenken voor problemen. Ondernemingszin gaat dus verder dan zelfsturing. Mensen met ondernemingszin herken je aan hun gedrag, ze ontdekken dingen, zoeken naar oplossingen, zijn zelfstandig, geven niet snel op en sturen zichzelf.

Ondernemingszin en cliënten

Cliënten hebben de neiging te denken dat hun problemen worden veroorzaakt door factoren die buiten hen zelf liggen en zijn zich niet bewust van hun eigen invloed bij het ontstaan van deze problemen. Dit naturaliserend denken (Kunneman, 2005) heeft tot gevolg dat zij niet meer zelf sturen, niet participeren en hulpeloos gedrag vertonen. Als cliënten in het begeleidingstraject hun ondernemingszin leren ontwikkelen ontdekken dat ze niet langer slachtoffer hoeven te zijn, maar dat ze hun eigen situatie kunnen veranderen. Hiervoor is essentieel dat de begeleidende professional zelf over voldoende ondernemerszin beschikt om de cliënt in zijn ontwikkeling te kunnen ondersteunen.

Begeleiding in de Wmo

Er zijn verschillen tussen Wmo-begeleiding en AWBZ-begeleiding, maar dit zijn accentverschillen. Het bevorderen van zelfredzaamheid en zelfregie (Donkers, 2008) zoals in de AWBZ genoemd komt overeen met het bevorderen van eigen kracht en sociale participatie in de Wmo (Van Bergen, 2012).

Kernbegrippen uit beide regelingen zijn: participatie, zelfredzaamheid en zelfregie.

Wanneer kan begeleiding binnen de Wmo worden ingezet?

De overheid vindt dat er minder geregeld moet worden voor de burger. Wat mensen zelf kunnen moeten ze zelf doen en ze zijn in eerste instantie zelf verantwoordelijk voor het participeren in de samenleving. Als mensen hulp of ondersteuning nodig hebben om te participeren in de samenleving moeten ze dit eerst zelf organiseren en gebruik maken van hun sociale netwerk. Lukt dit niet en biedt het algemeen

maatschappelijkwerk geen passende oplossing dan kan via de Wmo specialistische begeleiding worden ingezet (Van Bergen, 2012).

Ondernemingszin en professionals

Van de begeleidende professional wordt verwacht dat hij vraaggericht kan werken en maatwerk in begeleidingstrajecten kan leveren. De professional beweegt zich in het spanningsveld tussen wat de cliënt nodig heeft en wat de gemeente bereid is te betalen. Door de nieuwe werkwijze zal de professional veel directer geconfronteerd worden met het kostenaspect van begeleiding. Maatwerk impliceert dat er per cliënt met betrekking tot het traject en de kosten moet worden afgestemd.

Social Entrepreneurship

Als de sociale sector vraaggericht gaat werken en begeleiding op maat gaat bieden wordt het verschil tussen non-profit en for-profit steeds kleiner. Volgens Germak en Singh is het essentieel dat door toenemende concurrentie, zorgorganisaties innovatie gaan bevorderen door het omarmen van ondernemingszin (Germak & Singh, 2009). Gezien de toenemende intensiteit en complexiteit in de sociale sector moeten professionals hun verplichtingen aan klanten en externe stakeholders in evenwicht brengen. Social Entrepreneurship is een vorm van ondernemingszin die evenwicht brengt tussen economische, persoonlijke en maatschappelijke belangen bij zowel zorgvrager, financier als zorgaanbieder (Germak & Singh, 2009).

Ashoka, een internationale organisatie voor social entrepreneurship, ziet de ondernemende professional of social entrepreneur zoals zij dat noemen, als een professional die innovatieve ideeën ontwikkelt voor sociale problemen (Ashoka, 2012). Volgens Ashoka is het niet logisch dat alleen de overheid of maatschappelijke instellingen zorgen voor de aanpak van maatschappelijke problemen. Social entrepreneurs kunnen de veranderaars zijn die de postmoderne samenleving nodig heeft. Ze zien kansen die anderen missen en ontwikkelen nieuwe benaderingen en oplossingen die de samenleving ten goede komen (Ashoka, 2012).

4. ANALYSE

Hierna volgt een analyse van de theoretische begrippen zoals deze in het theoretisch kader zijn neergezet.

Ondernemingszin in een maatschappelijk kader

Ondernemen in zijn huidige vorm heeft de grens van het postindustriële vooruitgangsperspectief bereikt. Transformatie naar maatschappelijk verantwoord ondernemen is op termijn onvermijdelijk (Kunneman, 2005). Maatschappelijk verantwoord ondernemen gaat om het vermogen van ondernemingen om voorbij het dikke-ik te kijken en een brede kring van betrokkenen en belanghebbenden actief te betrekken bij het proces. Maatschappelijk verantwoord ondernemen biedt ruimte voor ondernemingszin. Hierbij gaat het om waarden die een bredere maatschappelijke betekenis hebben. In het kader van begeleiding in de Wmo kunnen dit vormen van professionele begeleiding zijn die de autonomie van de cliënt bevorderen (Kunneman, 2005). Cocreatie is hierbij eveneens van wezenlijk belang aangezien het bevorderen van participatie en zelfsturing bij de cliënt al begint bij het tot stand komen van een begeleidingstraject. Het

gaat er dus om alle belanghebbenden (cliënt, professional, netwerk en gemeente) bij het creatieproces te betrekken in plaats van dat er alleen afspraken gemaakt worden tussen gemeente en zorgorganisatie. Social entrepreneurship zoals beschreven in het theoretisch kader is grotendeels vergelijkbaar met wat Kunneman beschrijft over maatschappelijk verantwoord ondernemen. Omdat het uitgaat van modus 3 kennis (Kunneman, 2005) en aangezien existentiële vragen en morele dilemma's uitgangspunt vormen om geïnspireerd te raken en morele verantwoordelijkheid te nemen. Cocreatie impliceert het participatief ontwikkelen van social entrepreneurship. Ondernemingszin zorgt hierbij voor leerzame wrijving (Kunneman, 2005) tussen professionals, klanten, cliënten, burgers en gemeente.

Ondernemingszin als zelfsturend vermogen

Ondernemerszin bestaat uit een combinatie van zelfsturing en creativiteit (Leavers, 2012). Zelfsturing is essentieel voor ondernemingszin, want zonder zelfsturing blijf je hulpeloos; aan de kant staan. De mate waarin iemand zichzelf en zijn omgeving kan ontwikkelen en veranderen in een door hem gewenste richting, hangt af van het door opvoeding en ervaring ontwikkelde vermogen tot zelfregulering (Donkers, 2008). De professional werkt bij het helpen oplossen van problemen, tegelijkertijd ook aan het versterken van het zelfsturend vermogen van de cliënt. Dit is het principe van 'helpen zichzelf te helpen' (Donkers, 2008). Het ontwikkelen van ondernemingszin bij de cliënt is in dit kader een interessante gedachte die perspectief biedt voor de toekomst. Zeker als we dit gestalte kunnen geven binnen het kader van social entrepreneurship. Om de zelfregulering van burgers, groepen, organisaties en gemeenschappen te verbeteren is het nodig dat er gewerkt wordt aan het realiseren en in stand houden van de volgende voorwaarden (Donkers, 2008):

- Zelfsturen en afstemmen
- faciliteren van dialogische vormen van vraaggericht werken;
- ondersteuning van zelfgeorganiseerde, praktijkgerichte sociale leersituaties;
- versterking van de invloedspositie van burgers in het beleid;
- vergroting van de onderscheidende ruimte van professionals in organisaties;
- bevordering van zelforganisering en zelfcontrole en vermindering van bureaucratische controle;
- aandacht voor verbetering van de kwaliteit van de sociale dienstverlening en;
- meer vertrouwen in burgers en professionals.

Ondernemerszin en social entrepreneurship bieden mogelijkheden en aanknopingspunten voor het realiseren van bovenstaande voorwaarden.

5. DISCUSSIE

De verzorgingstaat is onbetaalbaar geworden en daarom overheerst nu de gedachte dat de overheid zich minder sturend moet opstellen (Wolters & De Graaf, 2009). In Nederland maken we de omslag van verzorgingstaat naar participatiestaat (Rothfus, 2012). De econoom Baumol (in Wolters & De Graaf, 2009) heeft het over het probleem van de kostenziekte. Dit betekent dat in tegenstelling tot de industrie de dienstverlenende sector de arbeidsproductie niet kan verhogen door bijvoorbeeld machines. Het

probleem voor professionals die cliënten begeleiden is dat zij dit niet in minder kunnen tijd doen zonder de kwaliteit aan te tasten. Het probleem voor gemeenten is dat zij begeleiding in de Wmo vorm moeten geven met een budget dat 25% kleiner is dan het huidige budget in de AWBZ. De gemeente moet hiervoor afspraken met aanbieders gaan maken. Als de gemeente maatwerk wil leveren moeten zorgaanbieders dat ook doen. Aanbieders van begeleiding moeten ondernemender gaan opereren zodat er ingespeeld kan worden op de vraag van de markt. Daarnaast is het voor de begeleiding van cliënten van belang ook bij hen ondernemende vaardigheden te versterken. Ondernemend werken en de cliënt helpen ondernemender te worden kan zorgen voor een meer efficiënte begeleiding.

Begeleiding in de Wmo draait om het bevorderen van zelfredzaamheid, zelfregie en participatie. Om participatie van cliënten te bevorderen moet de professional samen met de cliënt werken aan het versterken van zijn vermogen tot zelfsturing (Van Bergen, 2012). Ondernemingszin kan ervoor zorgen dat er een werkbaar en voor de cliënt te begrijpen kader ontstaat om aan zelfsturing te werken.

Ondernemend zijn is zelfsturen en grip krijgen op je eigen leven. Als we kijken naar participatie als doel kan dat gekoppeld worden aan de bindingstheorie van Hirschi (in Wolters & De Graaf, 2009). Mensen zijn betrokken bij de samenleving als dit in hun eigen belang is. Gehechtheid van mensen neemt toe als de kwaliteit van de relatie met anderen toeneemt. Involvement speelt een rol omdat mensen meer gebondenheid hebben ervaren door te participeren in de samenleving.

Vanuit deze discussie lijkt ondernemerszin en social entrepreneurship hier zeker ruimte in te bieden.

Daarentegen heeft ondernemen en ondernemingszin ook een negatieve connotatie in de samenleving.

Wie kent niet de voorbeelden van bedrijven die de titel van maatschappelijk verantwoord ondernemen alleen gebruiken als strategie om reputatiewinst te boeken en nadelige wrijving met de maatschappij te voorkomen (Kunneman, 2005). In de maximale vorm gaat het juist om het vermogen van ondernemingen om voorbij het dikke-ik te kijken en een brede kring van betrokkenen en belanghebbenden actief te betrekken bij het proces.

6. CONCLUSIE

Begeleiding in de Wmo draait om het bevorderen van de zelfredzaamheid, zelfregie en participatie. Om participatie van cliënten te bevorderen moet de professional samen met de cliënt werken aan het versterken van zijn vermogen tot zelfsturing (Van Bergen, 2012). Ondernemingszin kan ervoor zorgen dat er een werkbaar en voor de cliënt te begrijpen kader ontstaat om aan zelfsturing te werken.

Ondernemend zijn is zelfsturen en grip krijgen op je eigen leven en bevordert participatie. Dit kan geschieden op verschillende niveaus.

- Individueel niveau: de kracht van binnenuit, zelfvertrouwen, positief denken, creativiteit, ondernemende vaardigheden.
- Collectief niveau: de kracht en macht om krachtbronnen in de eigen omgeving in te schakelen, sociale steun van familie, vrienden of burens.
- Maatschappelijk niveau: de macht om dingen in de samenleving te veranderen zoals het veranderen van vooroordelen, betere toegankelijkheid van voorzieningen en hulpbronnen, beïnvloeden van wet- en regelgevingen.

Ondernemerszin is een belangrijke voorwaarde voor het succes van de participatiesamenleving in het algemeen en voor het welzijn van burgers (cliënten) in het bijzonder. Ondernemerszin maakt dat iemand vanuit zijn betrokkenheid op mensen en de samenleving een toegevoegde waarde wil hebben. Dit geldt zowel voor de begeleidende professional, gemeente als cliënt.

Social entrepreneurship brengt maatschappelijke doelstellingen en ondernemerschap samen. Het achterliggende idee is dat alleen hulp bieden geen garantie voor succes is, want je kunt alleen duurzaam hulp bieden als er sprake is van economische effectiviteit. Social entrepreneurship is niet primair gericht op winst maken, uit onderzoek door Ashoka is echter wel gebleken dat winstgevende activiteiten een beter middel zijn voor het bereiken van de sociale doelstelling (Ashoka, 2012).

Met betrekking tot ambulante begeleiding is het interessant om meer als social entrepreneur te gaan werken. Een social entrepreneur heeft gedegen kennis van de doelgroep die hij probeert te bereiken en van de markt waarin hij opereert. Een strategie die is gebaseerd op social entrepreneurship kan resulteren in een nieuwe benadering van de functie begeleiding die effectiever en innovatiever zal zijn.

NAWOORD

Als afsluiting van dit artikel een uit het Engels vertaald citaat van de website van Ashoka. Hierin zie ik het belang van ondernemingszin voor de toekomst.

We staan in het midden van een bijzondere, fundamentele verandering in de samenleving: Burgers en groepen in de samenleving beginnen te werken met de zelfde ondernemingszin die het zakenleven de laatste drie decennia heeft gedreven. Mensen over de hele wereld blijven niet langer passief zitten, maar beginnen in te zien dat verandering mogelijk is en dat zij die mogelijk kunnen maken, Het resultaat van deze transformatie zal uiteindelijk een wereld zijn waar individuen uitdagingen kunnen zien, aangaan en hun leven kunnen verbeteren. In plaats van dat een klein percentage van de wereldbevolking alle rijkdom controleert en beslissingen maakt die onze levens beïnvloeden, zal ieder individu de kracht hebben om zijn eigen toekomst te bepalen (Ashoka, 2012).

LITERATUURLIJST

- Ashoka. (2012). *What is a social entrepreneur?* Opgeroepen op 11 november 2012, van <http://www.ashoka.org>
- Donkers, G. (2008). *Grondslagen van veranderen. Naar een methodiek zonder keurslijf*. Nijmegen: Stichting de Parel.
- Germak, A., & Singh, K. (2009). *Social entrepreneurship: Changing the way social workers do business*. *Administration in Social Work*, 79-95.
- Kunneman, H. (2005). *Voorbij het dikke-ik. Bouwstenen van een kritisch humanisme*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Leavers, F. (2012). *Wat is ondernemerszin?* Leuven: KU Leuven: Expertise centrum voor Ervaringsgericht onderwijs.
- Luft, M. (2012). *Zeg, bent u misschien de nieuwe professional? De omslag van de visie over welzijn naar het handelen van de nieuwe professional*. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice* volume 21:1, 59-71.
- Rothfus, J. (2012). *Ethiek in sociaal-agogische beroepen*. Amsterdam: Pearson Education Benelux.
- Van Bergen, A. (2012). *Begeleiding in de Wmo in 2013. Actiepunten ter voorbereiding op een gekantelde werkwijze*. Utrecht: Movisie.
- Wolters, W., & De Graaf, N. (2009). *Maatschappelijke problemen. Beschrijvingen en verklaringen*. Amsterdam: Boom Lemma Uitgevers.